

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

שמיני

(חלק בז שיחה א)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וחמש לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת שמיני, כב"כח ניסן, ה'תשפ"ה (א)

LIKKUTEI SICHOT

Copyright © 2025
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY®

770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213

(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718

editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

Kehot Publication Society® and the Kehot logo are registered trademarks
of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

שמיני *

כמ"ד כמימרי' דהאי פסוקא דמשמע כמימרי' דכולי' פסוקא מראשו עד סופו, פארענטפערט דער כס"מ, "ושמא יש לומר שרבינו מפרש דמאן דאמר כמימרי' דהאי פסוקא אינו כל הפסוק אלא עד ויכרעו בלבד ואם כן הוה לי' מ"ד מויכרעו לסופי' מיקל ופסק כוותי'".

ווייטער שרייבט דער כס"מ, "ובירוש' למי' כו' עד כמה היא שיעור השתחוו' רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי עד כדי ויכרעו אפים ארצה [על הרצפה] וישתחוו רבי אבהו מוסיף עד והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו, ועפ"ז יש לפרש דמ"ד כמימרי' דהאי פסוקא היינו כדי ויכרעו אפים ארצה וישתחוו בלבד דהשתא הוי מאן דאמר מויכרעו לסופי' מיקל ומספיקא פסק כמאן דמיקל".

ס'איז אָבער צריך ביאור אין ביידע תירוצים פון כס"מ (ווי עס פרעגן מפרשים):

דער ערשטער תירוץ אָז „כמימרי' דהאי פסוקא" מיינט נאָר התחלת הכתוב — מהיכא תיתי לומר כן? ס'איז לכאורה

א. אין הלכות ביאת המקדש, זאָגט דער רמב"ם¹, אָז ווען איינער איז נטמא געוואָרן במקדש איז דער דין אָז „ימהר ויבהל ויצא בדרך קצרה, ואסור לו לשהות או להשתחוות או לצאת בדרך ארוכה"; און וועגן דעם שיעור פון שהי' און השתחווה פסק'נט דער רמב"ם² „וכמה שיעור שהייתו כדי לקרות ויכרעו³ אפים ארצה על הרצפה וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו וזהו שיעור השתחוו'".

זאָגט דער כסף משנה, אָז דער מקור פון דברי הרמב"ם איז אין מס' שבועות⁴ וואו עס שטייט, „כמה שיעור שהיי' פליגי בה ר' יצחק בר נחמני וחד דעימי' כו' חד אמר כמימרי' דהאי פסוקא וחד אמר כמויכרעו לסיפא וכל בני ישראל רואים ברדת האש וכבוד ה' על הבית ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו".

און דאָס וואָס דער רמב"ם פסק'נט „להחמיר כמ"ד מויכרעו לסופי' ולא

(*) ט, ה. שם, כד. וראה הערה 3.

(1) פ"ג טוף הל' כא ואילך.

(2) שם הכ"ג.

(3) דה"ב ז, ג. ולהעיר מהפסוק עד"ז בפרשתנו (ט, כד): ותצא אש מלפני ה' ותאכל גו' וירא כל העם וירינו (ופרש"י כתרומה — ואודון, תיב"ע) ויפלו על פניהם (ב' הפרטים ד' וישתחו והודות). וראה ת"כ (ויל"ש) עה"פ: וכן בימי שלמה כו' שנאמר וכל בני ישראל גו'.

(4) טז, ב.

(*) כ"ה בירושלמי, זלא כבכתוב „והודות". וראה דק"ס שבועות שם.

(*) וידועה השקו"ט האם ראה רש"י התיב"ע (ומציין אליה).

חייב אלא אם כן שהה כשיעור – וכמה שיעור שהייתו כו", איז דאָס גופא נישט מובן, ער האָט געדאַרפט לכאורה גלייך זאָגן דעם לשון „אינו חייב אלא א"כ שהה כשיעור השתחוו", וכמה שיעורה (אָדער „וכמה שיעור השתחוו") כדי לקרות כו", און דעמאָלט וואָלט עס (אויך) געווען בהתאם ללשון המשנה¹⁰, „השתחוה או ששהה בכדי השתחואה".

(ב) בפשטות גייט דברי הרמב"ם „וכמה שיעור שהייתו כדי כו" נישט נאָר אויף דבריו בהלכה זו „לא החזיר פניו אלא השתחוה דרך יציאתו כלפי חוץ אינו חייב אלא א"כ שהה כשיעור", נאָר אויף דעם גאַנצן דין פון איסור שהי", וואָס ער האָט געזאָגט אין דער פריערדיקער הלכה¹¹ כנ"ל, „ואסור לו לשהות כו' ואם שהה כו'".

אָבער – פאַרוואָס זאָגט דער רמב"ם דעם שיעור שהי' והשתחוו' דוקא אין דער הלכה בהמשך צו דעם דין ווען „לא החזיר פניו אלא השתחוה דרך יציאתו כלפי חוץ אינו חייב אלא א"כ שהה כשיעור", און זאָגט עס נישט אין דער פריערדיקער הלכה בהמשך צום עצם איסור פון שהי' „ואסור לו לשהות כו' ואם שהה כו" – „וכמה שיעור שהייתו כדי לקרות ויכרעו כו'".

ג. ויש לומר הביאור בזה:

פון פשטות לשון הרמב"ם „ואסור לו לשהות או להשתחוות או לצאת בדרך ארוכה, ואם שהה או שיצא בארוכה

ניטאָ אין גמרא קיין משמעות אויף דעם⁸.

און דער צווייטער תירוץ אז „כמימרי' דהאי פסוקא" מיינט נאָר „כדי ויכרעו אפים ארצה וישתחוו בלבד" איז צ"ע, דלפ"ז, פאַרוואָס ברענגט די גמרא דעם גאַנצן פסוק⁹? ס'איז דאָך נישטאָ קיין איין מ"ד וואָס האַלט אז דער שיעור איז „רישא דקרא". און מיט ברענגען דעם גאַנצן פסוק איז די גמרא גאָר סתם.

אויך: ווי אזוי ליגט אין דעם לשון סתמי „כמימרי' דהאי פסוקא" נאָר די מיטלסטע ווערטער פון פסוק; און נישט רישא און נישט סיפא דקרא⁹.

ב. וי"ל אז מען וועט דאָס פאַרשטיין בהקדם

(א) אַ דיוק אין דברי הרמב"ם הנ"ל „וכמה שיעור שהייתו כדי לקרות ויכרעו" .. וזהו שיעור השתחוו': פאַרוואָס איז דער רמב"ם דאָס מחלק אין צוויי פרטים – „שיעור שהייתו", „וזהו שיעור השתחוו' – און זאָגט נישט גלייך (ווי בתחילה) „וכמה שיעור שהייתו ושיעור השתחוו' כדי לקרות כו'?"

און אע"פ אז בדברי הרמב"ם קומט עס בהמשך אין דער (צווייטער) הלכה צו די ווערטער „לא החזיר פניו אלא השתחוה דרך יציאתו כלפי חוץ אינו

(8) ובפרט לגירסת הב"ח בשבועות שם (וכן הוא בכמה דפוסי ש"ס – ראה דק"ס שם), שהפסוק „וכל בני ישראל גו'" הוא תיכף בהמשך „לכמימרי' דהאי פסוקא" ולפני מ"ד הב'. וראה דק"ס מכי' „כמימרי' מכריעה ואילך וח"א כנגד כל הפסוק כולו". וראה ר"ח שם.

(9) בשירי קרבן ליומא שם תירץ „דרכינו פוסק כמ"ד מוכרעו כיון דכולהו אמוראי דירושלמי כוותי' סוברים דליכא מאן דמיקל מיני' רק כולם מחמירים לכך פסק כוותי'". ויל"ע בכללי הבבלי וירושלמי אם גם באופן כזה מכריעים כבירושלמי.

(10) שבועות יד, ב.

(11) להעיר שבדפוס רומי ר"מ אין כאן הפסק ניכר להלכה בפ"ע.

בדברי רבא. אויף דער משנה¹⁰ „השתחוה או ששה בכדי השתחואה“ זאָגט די גמרא¹³: „אמר רבא לא שנו אלא שהשתחוה כלפי פנים אבל השתחוה כל-פי חוץ ששה אין לא ששה לא. איכא דמתני לה אסיפא או ששה בכדי הש-תחואה מכלל דהשתחואה גופא בעיא שהי' אמר רבא לא שנו אלא שהשתחוה כלפי חוץ אבל כלפי פנים אע"ג דלא ששה והכי קאמר השתחוה כלפי פנים או ששה כדי השתחואה בהך השתחואה דכלפי חוץ חייב“ (און דערנאָך איז די גמרא ממשיך „היכא דמי השתחואה דאית בה שהי' כו"). ולכאורה „מאי בינייהו“¹⁴?

וע"פ הנ"ל יש לומר אַז דער „מאי בינייהו“ צווישן די צוויי לשונות איז:

לויטן ערשטן לשון, אַז דברי רבא גייט אויף דעם וואָרט „השתחואה“ שברישא, „לא שנו אלא שהשתחוה כלפי פנים“, קומט אויס, אַז „כלפי חוץ“ איז נישט דער גאַנצער גדר פון השתחואה. און דאָס מיינט ער מיטן סיום „אבל השתחוה כלפי חוץ ששה אין לא ששה לא“. אַז „כלפי חוץ“ איז דאָ נאָר דער גדר החיוב מצד ששה, וכלשון רש"י¹⁵, „אבל השתחוי' כלפי חוץ למזרח אין זו השתחוי'“¹⁶ ואי ששה כדי השתחואה מ"י חייב משום שהי' ואי לא לא".

(13) שבועות טז, ב.

(14) כקושיית התורת חיים שבועות שם. ולהעיר מר"י מיגש ומאירי שבועות שם. תויר"ט למשנה שבועות פ"ב מ"ג (ד"ה והשתחווה). וראה הערה 17.

(15) שבועות שם ד"ה אבל, הובא בכס"מ שם הכ"א.

(16) ועד"ז במאירי שבועות שם: ואם השתחווה ביציאתו כלפי חוץ אין בזה דין השתחואה ואינו מתחייב אלא בשיעור שהי'. וראה תויר"ט למשנה שם.

אע"פ שלא ששה או שהחזיר פניו להיכל והשתחוה אע"פ שלא ששה חייב כרת" – איז מובן, אַז דאָ איז נישט אײַן חיוב וואָס ער האָט נישט ממחר געווען לצאת בדרך קצרה (וואָס קען זיך אויסשטעלן אין דריי אופנים: ששה, השתחוה, יצא דרך ארוכה) – נאָר ס'איז דריי באַזונדערע איסורים וחיובים, דריי באַזונדערע שמות: אַ חיוב פון שהי' – מצד דעם זמן וואָס ער האָט זיך פאַרזאָמט אין מקדש; השתחווה אע"פ שלא ששה – מצד דער פעולת ההשתחואה; און אַ חיוב פון יציאה בדרך ארוכה¹² – מצד אופן היציאה.

ועפ"ז קען מען קלערן אין דעם דין פון „לא החזיר פניו אלא השתחוה דרך יציאתו כלפי חוץ“ (וואָס ער איז חייב נאָר ווען „ששה כשיעור“) – מצד וועלכן „שם“ איז ער חייב – וואָס מען קען דאָס לערנען אויף צוויי אופנים:

(א) דער איסור וחיוב איז מצד דער השתחואה, נאָר אויב די השתחואה איז כלפי חוץ, הייסט עס נישט קיין השתח-וואה סיידן ווען „ששה כשיעור“.

(ב) דער חיוב איז נישט מצד דער הש-תחואה (וואָס פאָסט נישט כלפי חוץ) נאָר מצד דער שהי'.

[ונפק"מ להלכה – כדלקמן סעיף ד].

לכאורה יש לומר אַז דאָס איז דער חילוק אין די צוויי לשונות הגמרא

(12) דהרי כאשר „יצא בארוכה אע"פ שרץ ודחק עצמו בכל כוחו ונמצא שיעור זמן שהלך בו הארוכה פחות משיעור הזמן שמהלך כל אדם בקצרה הואיל ויצא בארוכה חייב“ (רמב"ם כאן הכ"ד, ע"פ גמרא שבועות יז, א „לא ניתנה ארוכה להדחות אצלו“. וראה ירושלמי שבועות פ"ב ה"ג).

משתחוה, ווערט דאָס ניט גערעכנט אַלס אַ שוה"י. און דער חיוב דאַמאָלס איז ניט „משום שהי", נאָר מצד דעם שם השתחווהא].

ד. איינע פון די נפק"מ¹⁷ בפועל צווישן די צוויי אופנים – יש לומר:

לגבי חצי שיעור, וואָס קיי"ל כ' יוחנן¹⁸ אַז חצי שיעור אסור מן התורה¹⁹ (און לויט די דיעות אַז דאָס איז לאו דוקא במידי דאכילה) – איז ידוע אַז דער איסור איז נאָר ווען דאָס איז חצי שיעור, ס'איז די זעלבע פעולה ומעשה נאָר דער שיעור איז ניט בשלימות, ע"ד אכילת חצי זית פון אַ דבר אסור, אָדער ווען הוציא מרשות היחיד לרשות הרבים פחות מכשיעור; אָבער ווען דער „חצי" איז ניט אין דעם שיעור נאָר אין דער עצם מעשה, ע"ד חצי מלאכה, דעמאָלט איז דאָס ניט אסור מן התורה.

ובבדוד²⁰: לויטן ערשטן אופן, אַז דער איסור וחיוב איז „משום שהי", איז אויב ס'איז ווייניקער פון כדי שהי, איז דאָס ניט קיין חצי שיעור נאָר ס'איז

(17) להעיר ממש"כ בחידושי חת"ס שבועות שם ד"ה אמר רבא, בהחילוק בין לישנא קמא ללישנא בתרא – בהשתחווהא כלפי פנים. ואכ"מ.

(18) יומא עג, ב ואילך.

(19) בכל הבא לקמן ראה לקו"ש ח"ז ע' 110 ואילך (ובהערות); ח"ד ס"ע 13 ואילך. וש"נ. ובארוכה אנציקלופדי' תלמודית ערך חצי שיעור (ס"א וג'). וש"נ.

(20) בדגול מרבבה (למג"א או"ח סתמ"ב סק"י) וצל"ח (ברכות מא, א ד"ה כל הפסוק) כתב (וכ"ה בעוד מפרשים) שאינו שייך בשוה"י פחות מכדי השתחוה"י האיסור דח"ש (ע"פ תוד"ה מה"מ שבועות טז, ב). – ולשיטתו דח"ש אינו אסור מה"ת אלא באיסורי אכילה, י"ל הנפק"מ, אם האיסור דרבנן שבח"ש כאן הוי כעין של תורה. וראה אנציקלופדי' תלמודית שם.

לויטן צווייטן לשון, אַז דאָס גייט אויף דער סיפא „או ששהה בכדי השתחווהא מכלל השתחווהא גופה בעיא שהי", קומט אויס, אַז אויך „כלפי חוץ" איז דאָ אַ גדר פון השתחווהא, וואָרום אויף דעם זאָגט רבא „לא שנו אלא שהשתחוה כלפי חוץ (דעמאָלט זאָגט מען אַז „השתחווהא גופא בעיא שהי") – אבל כלפי פנים אע"ג דלא ששהה. נאָר די השתחווהא כלפי חוץ איז דוקא דאָן ווען זי האָט אַ שהי, אַ שיעור השתחווהא.

ומדויק אויך בלשון רש"י: אויף דברי הגמרא אין דעם צווייטן לשון „והכי קאמר השתחוה כלפי פנים או ששהה כדי השתחווהא בהך השתחווהא דכלפי חוץ חייב", זאָגט רש"י „והכי קאמר השתחוה כלפי פנים – כל דהו או שלא השתחוה ושהה כדי שיעור חיוב השתחווהא וזה דהנך כלפי חוץ דבעי שיעור חיוב". וואָס לכאורה איז ניט מובן: וואָס איז דער לשון „כדי שיעור חיוב השתחווהא"? כלפי חוץ איז דאָך נישטאָ (לויט דברי רש"י אין דעם ערשטן לשון) דער גאנצער חיוב פון השתחווהא נאָר „שהי", האָט רש"י געדאַרפט זאָגן „כדי שיעור שהי". ועד"ז בסיום לשונו האָט דאָ רש"י געדאַרפט זאָגן „דבעי שיעור שהי".

ויש לומר אַז רש"י איז דערמיט מדגיש אַז אויך כלפי חוץ איז דער חיוב מצד השתחווהא, נאָר די השתחווהא „בעי שיעור חיוב".

[און אע"פ אַז כששהה (כשיעור שהי) אפילו לא השתחוה, איז ער דאָך בלא"ה חייב „משום שהי", י"ל (לויט דעם צווייטן לשון), וויבאַלד שהי איז שם איסור בפ"ע, איז דער איסור דוקא ווען עומד כדי שהי; אויב אָבער ער טוט דאַמאָלס אַ פעולה, ער איז זיך

ה. מען קען אָבער לערנען אַ דריטן אופן, אַז אויך „כלפי חוץ“ איז דער חיוב ניט „משום שהי“ נאָר מצד דער השתתחות וואה, אָבער די „שהי“ איז ניט נאָר אַ שיעור אויף דער השתתחותא כלפי חוץ, נאָר די שהי מאַכט אויף דעם שם השתתחותא. מצד עצמו איז כלפי חוץ ניטאָ דער גדר פון השתתחותא. בשעת אָבער „שהה כדי השתתחותא“ (אין דער השתתחותא כלפי חוץ), ווערט דערמיט אַ גדר פון השתתחותא, ובמילא איז ער חייב אַלס השתתחוי²⁴.

ויש לומר אַז דאָס איז שיטת הרמב"ם, און דעריבער: (א) איז ער מדייק אין דער הלכה „לא החזיר פניו אלא השתתחות דרך יציאתו כלפי חוץ אינו חייב אלא א"כ שהה כשיעור“, (ב) ברענגט ער „שיעור שהייתו כדי לקרות ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו והודות לה“ כי טוב כי לעולם חסדו“ אין דער הלכה, ניט פריער ווען ער רעדט וועגן דעם עצם איסור שהי, (ג) פירט אויס „וזהו שיעור השתתחוי“ —

ווייל ווען דער רמב"ם וואָלט געזאָגט „אא"כ שהה כשיעור השתתחוי“ (אן דעם אויספיר „וזהו שיעור השתתחוי“) וואָלט

וח"ש אינו בגדר איסור כלל) איתא בירושלמי (תרומות פ"ו ה"א) דמודה ר"ל בעתיד להשלים (וראה לקו"ש ח"ז שם. אנציקלופדי תלמודית שם ע' תצד ואילך).

(24) ראה יתירה מזו בחידושי הרשב"א (שם יז, רע"א) בבעיית רבא „תלה עצמו באויר עזרה מהו כי גמירי שהי שהי דבת השתתחותא כו" וכו' הרשב"א שם: ה"ג ברוב הספרים כו' אבל שהי דלאו בת השתתחותא לא כלום כו' דלא גמירי אלא משום השתתחותא וכל ששהה בכדי השתתחותא הואיל ושהייתו ראוי להשתתחותא גמירי דשהייתו כאילו השתתחוי. וראה הערה 26 [וראה ברשב"א שם (ובעוד ראשונים — רמב"ן וריטב"א. וראה גם ר"י מיגש ומאירי) עוד גי' ופירוש בדברי הגמרא. ואכ"מ].

בכלל ניט דער ענין. וואָרום „שהי“ איז ניט אַ כמות־דיקע מדידה וואָס ווערט געשאַפן פון צירוף חלקי זמן²¹, נאָר אַ מצב (באיכות) וואָס ווערט דורך אַ באַ־שטימטן זמן. ווייניקער דערפון הייסט דאָס ניט קיין שהי, במילא — האָט קיין זין ניט זאָגן חצי שהי²².

אָבער אויב מ'זאָל זאָגן אַז דאָס איז משום השתתחותא נאָר „השתתחותא גופה בעיא שהי“ ווייל „בעי שיעור חיוב“, איז וויבאלד אַז דער חיוב איז ניט „משום (דעם מצב) שהי“, די „שהי“ איז נאָר אַ „שיעור חיוב“ אין דער השתתחותא, איז בשעת עס איז פאַראַן אַ חצי שיעור איז דאָס אויך אַ גדר פון השתתחותא, נאָר עס פעלט די שלימות אין שיעור לחייב אויף דער השתתחותא — „שיעור חיוב“, ובמילא איז אויך חצי שיעור אסור מהי²³.

(21) ולהעיר מלקו"ש ח"ז שם אם בשיעורין של זמן שייך הענין דחצי שיעור. אבל גם אם נאמר ששייך (כמבואר בלקו"ש שם לגבי שיעור זיבת ג' ימים) אינו שייך לנדוד, ככפנים.

(22) בעית רבא בשבועות שם סע"ב „צריך שהי למלקות או אין צריך שהי למלקות“, ובפרש"י שם „אם התרו בו שלא לעמוד ועמד פחות מכדי שהי“ — אינה שייכת לנדוד, כי האביעי היא אם למלקות בעי שהי בכלל — לא אם בעי „שיעור שהי“.

(23) להעיר מבעיית רבא (שם יז, א) שהיות מהו שיעטרפו (ולא איפשיטא. וכ"פ הרמב"ם כאן הכ"ד „שהדבר ספק“). ולכאורה תלוי בשאלה הנ"ל בפנים אם אפ"ל בשהי גדר חצי שיעור (וכדברי ר"י ביומא (עד, א) דח"ש אסור מהי כיון דחזי לאיצטרופי איסורא קא אכיל).

אבל י"ל דהאיבעי היא לכל האופנים, כי האיבעי היא איך נתקבלה ההלכה, אם כ"ז שהוא בטומאתו מצרפים השהיות (אע"פ שכל שהי בפ"ע לית בה שיעור השתתחותא — ראה ר"י מיגש שם). ועצ"ע [ולהעיר דגם לדעת ר"ל דח"ש מותר מהי (כי השיעור הוא גדר באיכות האכילה,

ו. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדים דלכאורה צריך להבין: וויבאַלד אַז אַלע שיעורים זיינען הלכה למשה מסיני, ווי דער רמב"ם זאָגט²⁷, און אין הלכה למשה מסיני איז ניטאָ קיין מחלוקת²⁸ – ווי איז שייך אַ מחלוקת אין דעם שיעור שהי' אָדער השתחווה?

ועכצ"ל אַז דאָס וואָס די שיעורים בנבד"ד זיינען הלל"מ איז דאָס נאָר בכלל²⁹ אַז עס דאַרף זיין שהי' כדי שיעור השתחווה, אָבער וואָס דער שיעור השתחווה איז – לא נתפרש, און דערפאַר איז אין דעם שייך אַ פלוגתא.

ועפ"ז יש לומר, אַז די פלוגתת האמוראים אין שיעור השתחווה איז תלוי אין די דריי אופנים (סברות) הנ"ל אין דעם גדר פון „שהה כשיעור השתחווה“:

אין אַ השתחווה (בביהמ"ק) זיינען פאַראַן, בכלל, דריי פרטים: א) די סיבה וואָס ברענגט די השתחווה (ראיית שכינה וכיו"ב), ב) די עצם פעולת ההשתחווה, ג) די שהיי' בעת די

מען געלערנט אַז כלפי חוץ איז דאָ אַ גדר פון השתחווה נאָר עס דאַרף זיין אַ צירוף ביז עס וועט זיין אַ „שיעור חיוב“. דעריבער זאָגט דער רמב"ם „אינו חייב אלא א"כ שהה כשיעור וכמה שיעור שהייתו כדי לקרות כו' וזהו שיעור השתחווה“: דערמיט איז ער מדגיש ביידע זאכן, אַז מצ"ע איז ניטאָ קיין גדר פון השתחווה כלפי חוץ; בשעת אָבער „שהה כשיעור“, ווערט דערמיט אַ גדר וחיוב מצד השתחווה, וואָס „שיעור שהייתו“²⁵ איז „כדי לקרות ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו“, (כדלקמן).

און דערפאַר זאָגט עס דער רמב"ם בהמשך צו דער הלכה וואו ער רעדט וועגן דעם שיעור שהיי' ווען „השתחווה דרך יציאתו“, ניט אין דער פריערדיקער הלכה בנוגע דעם עצם שיעור שהי' אָן השתחווה, ווייל לדעת הרמב"ם איז דער גדר שיעור השתחווה ניט סתם אַ גדר וחיוב מצד שהיי', נאָר דאָס (דער שיעור) גופא שאַפט אַ גדר פון השתחווה וואה כנ"ל. ובמילא אויב דער רמב"ם וואָלט געזאָגט דעם שיעור אין דער פריערדיקער הלכה אויף דעם עצם איסור שהיי', וואָלט מען בפשטות גע' לערנט אַז דאָס איז ניט שייך צום גדר פון (שיעור) השתחווה, נאָר דער שיעור איז בלויז בכדי עס זאָל זיין אַ גדר פון שהיי'²⁶.

וכן משמע ברמב"ם הל' שגגות פ"א ה"ד. והרי שיעור שהיי' גם למי ששהה ולא השתחווה הוא „כדי לקרות ויכרעו אפים גו“, ולפ"ז י"ל דבגדר ושם האיסור יש כאן שנים: א) השתחווה (ובשהה, כאשר הוא שיעור השתחווה), ב) יצא בארוכה (ודלא כנ"ל ריש ס"ג). ואכ"מ.

(27) הלכות מאכלות אסורות פ"ב הי"א. פי"ד ה"ב.

(28) הקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות ד"ה החלק השני הם. רמב"ם הל' ממרים פ"א ריש ה"ג. סהמ"צ שרש ב (ובמפרשים שם). וראה אנציקלופדי תלמודית בערוך ס"ב. וש"נ.

(29) ראה פרש"י שבועות (יד, ב) במשנה ד"ה חייב (הובא בכס"מ הל' ביאת מקדש שם ה"א). קרית ספר (להמב"ט) לרמב"ם שם ספ"ג. אבל ראה שו"ת חות יאיר סקצ"ב אות מא. ועוד.

(25) עפ"ז יומתק גם מש"כ „וכמה שיעור שהיי'“ – כי שהייתו ולא (כבגמרא) „וכמה שיעור שהיי'“ – כי לא בא לאמר שיעור שהיי' כשלעצמה, כ"א שיעור שהייתו דהשתחווה (כלפי חוץ) לחייבו מצד השתחווה.

(26) אמנם למסקנא בדברי הרמב"ם י"ל שגם כשלא השתחווה ורק שהה שיעור השתחווה ה"ז כאילו השתחווה (כנ"ל הערה 24 בדברי הרשב"א.

אז דער שיעור שהי' איז כדי השתחוו' און ס'איז לא נתפרש וואָס עס איז אָט דער שיעור השתחוו', איז מסתבר צו זאָגן, אַז ערגעץ וואו אין תורה איז דאָ אַ רמז (ואסמכתא) וויפל איז דער שיעור השתחוו' ³¹. און דעריבער איז ביי אַלעמען אָנגענומען אַז דער רמז אויף דעם שיעור השתחוו' איז אין דעם פסוק אין תורה וואו עס ווערט געזאָגט (ומתואר) די השתחוו' שבביהמ"ק ³² (לכל פרטי').

נאָר זייער פלוגתא אין וועלכן טייל פון פסוק איז מרומז דער שיעור השתחוו' – איז תלוי אין תוכן הכתוב, בהתאם צו זייער פלוגתא הנ"ל אין סברא.

והביאור בזה:

אין דעם פסוק זיינען פאַראַן דריי חלקים: התחלת הכתוב „וכל בני ישראל רואים ברדת האש וכבוד ה' על הבית“, וואָס דאָס איז די סיבה וואָס האָט גע-בראַכט די השתחוו'; דער אמצע הכתוב – „ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו“ – די פעולת ההשתחווה; און סוף הפסוק „והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו“ – דער תוכן ומטרה פון דער השתחווה.

ועפ"ז יש לבאר די חילוקי הדיעות:

אויב מ'לערנט אַז דער שיעור השתחוו' איז אַ גדר אין שהי', און דער שיעור השתחווה איז כשיעור אַ גאַנצער סדר השתחווה (לכל פרטיו) – דעמאָלט

השתחווה (וואָס דעמאָלט איז מען מודה לה' וכיו"ב).

און דאָס איז דער יסוד הפלוגתא אין דעם שיעור השתחוו':

אויב מ'לערנט אַז דער שיעור השתחוו' איז אַ גדר אין שהי', בשעת אַז „שהה כדי השתחווה מיחייב משום שהי'“ ³⁰ (אויך ווען די השתחווה בפועל איז כלפי חוץ) – דעמאָלט לייגט זיך צו זאָגן, אַז דער שיעור השתחוו' איז ווי דער שיעור פון דער גאַנצער סדר השתחווה מתחילתו ועד סופו (מיט אַלע דריי פרטים הנ"ל);

אויב מ'לערנט אַז דער שיעור השתחוו' איז ניט אַ שיעור שהי', נאָר אַ גדר פון השתחווה, דעמאָלט איז מסתבר אַז דער שיעור איז וויפל עס נעמט די עצם פעולת השתחווה;

און לויט דער דריטער סברא הנ"ל, אַז דאָס זיינען ביידע ענינים, די השתחווה שאַפט זיך מצד דער שהי', דעמאָלט איז מסתבר אַז ס'איז ניט מספיק דער שיעור פון עצם פעולת השתחווה, נאָר עס דאַרף אויך זיין כשיעור שהי' שבעת ההשתחווה.

ז. דערמיט וועט מען אויך פאַרשטיין פאַרוואָס די אמוראים הנ"ל פאַרבינדן זייער פלוגתא מיט אַ חלק מסויים פון דעם פסוק דוקא:

דאָס איז ניט (נאָר) אַלס אַ סימן (צדדי) אויף דעם זמן השיעור, נאָר אין דעם פסוק ווערט גרמז דער תוכן הפלוגתא, וויפל איז דער שיעור השתחוו'.

דאָס הייסט: וויבאלד אַז הלל"מ זאָגט

31) ולכן לא קאמרי דהשיעור הוא כדי הילוך כך וכך אמות כמ"ש בירושלמי שבועות פ"ב ה"ג. וראה שם עוד שיעור כדי שאילת שלום כו'. וע"ש בפני משה ובשרי קרבן.

32) משא"כ בפרשתנו (לעיל הערה 3) שלא נאמר מפורש כריעה והשתחווה.

30) ל' רש"י שבועות טז, ב (כנ"ל ס"ג).

נאָר בשייכות צו ס'פא דקרא (פון „ויכרעו" און להלן):

אין בבלי איז דער לשון „וכמה שיעור שהי'“, וואָס איז מדגיש אַז דער שיעור איז אַן ענין וואָס איז פאַרבונדן ניט אזוי מיטן דין השתחוו' נאָר ס'איז אַ גדר פון שהי'. אין ירושלמי אָבער איז דער לשון „עד כמה היא שיעור השתחוו'“. דאָס איז אַ גדר פון השתחווה, במילא ווערן דאָרטן געבראַכט נאָר אַט די דיעות וואָס לערנען אָפּ פון די חלקי הכתוב וועלכע ריידן וועגן דער פעולת ההשתחווה, אָדער אויך תוכנה כנ"ל, אָבער ניט התחלת הכתוב וואָס איז נוגע נאָר צו דעם גדר פון שהי' כנ"ל.

— עפ"ז קומט אויס, אַז דאָס וואָס דער רמב"ם פסק'נט אַז „שיעור שהייתו כדי לקרות ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחו ויהדות לה' כי טוב כי לעולם חסדו וזהו שיעור השתחוו'“ — איז ניט (נאָר) ווייל ער פסק'נט לקולא³⁵, נאָר ווייל לדעת הרמב"ם איז דאָס דער תוכן וגדר פון שיעור שהי' ושיעור השתחוו' כנ"ל.

ט. דער ביאור אין די דיעות ע"ד המוסר והחסידות:

השתחווה איז דאָך ענינה ותוכנה — ביטול לגמרי, וואָס אַ איד איז זיך מבטל צום אויבערשטן. אין דעם זיינען דאָ בכללות דריי מדרגות:

א. השתחווה בשלימות. מצד דעם וואָס באַ אַן אידן איז די התבוננות במוחו ומחשבתו אין גדלות ה', ווערט עס ביי אים ביז אין אַן אופן פון רא', „רואים

לייגט זיך צו זאָגן אַז דער שיעור השתחוו' איז מרומז אין דער קריאה פון דעם גאַנצן פסוק, וואו עס איז מתואר דער גאַנצער סדר ההשתחווה. בשעת מ'איז כולל אויך התחלת הכתוב, די סיבה וואָס האָט געבראַכט די השתחוו', איז דאָס דער תוכן ענין שהי' בביהמ"ק וואָס איז כולל דעם גאַנצן סדר: די סיבה — די ראיית העם ברדת האש כו' (ראיית השכינה), די השתחווה און די הודאה וואָס דאָס האָט געבראַכט.

אויב מ'לערנט אַז דער שיעור השתחוו' איז ניט אַ שיעור שהי', נאָר אַ גדר פון השתחווה, דעמאָלט איז מסתבר, אַז דאָס איז די קריאה פון דעם חלק הכתוב וואו עס שטייט די פעולת ההשתחווה, „ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחו“.

לויט דער סברא הג' הנ"ל אַז דאָס זיינען ביידע ענינים, די השתחווה שאַפט זיך מצד דער שהי', דעמאָלט איז מסתבר אַז ס'איז ניט מספיק קריאת חלק הכתוב וואָס רעדט בלויז וועגן דער פעולת ההשתחווה, נאָר אויך קריאת המשך וסיום הכתוב וואָס ברענגט אַרויס דעם תוכן — כל המשך — ההשתחווה, „ויהדות לה' כי טוב כי לעולם חסדו“ — אין דעם דריקט זיך אויס אַז דאָס איז אַ „שהי'דיקע“ (תוכן-דיקע) השתחווה.

ח. עפ"ז איז מובן אויך דער שינוי וחילוק פון בבלי און ירושלמי, אַז אין בבלי³³ ברענגט זיך די דיעה „כמימר' דהאי פסוקא“ פון דעם גאַנצן פסוק, משא"כ אין ירושלמי³⁴ זיינען אַלע דיעות

33) שבועות שם.

34) יומא שם.

35) כפירוש הכס"מ.

ברדת האש וכבוד ה' גו',³⁶ און דאָס פּועל'ט אויף אים אַ השתחוואה בפּישוט ידים ורגלים, ער ווערט אינגאַנצן בטל צום אויבערשטן, ניט נאָר בחיצוניות בכח המעשה שלו, נאָר זיין גאַנצער שיעור קומה, אָנהויבנדיק פון כח התענוג והרצון שבו בראש ביו כח המעשה שבו.

לאידך איז דאָ אַ מדריגה וואָס באַ דעם אידן הערט זיך ניט אָן גילוי פון אלקות, ניטאָ דער „בני ישראל רואים בדרת האש וכבוד ה' גו", ואעפ"כ איז ער משתחוה. ער איז „אונס את עצמו"³⁷ ומשתחוה. ער איז זיך מכריח און זיך מבטל צום אויבערשטן עכ"פ במעשה.

— בכללות עם ישראל איז דאָס ע"ד החילוק צווישן זמן הבית און זמן הגלות:³⁸ בזמן הבית איז אלקות געווען בגילוי, ס'איז געווען ראיית אלקות,

וכדרך שבא לראות כך בא ליראות,³⁹ האָט די ראי' געבראַכט די השתחוואה „בבחי" פנימיות". ער איז בטל געוואָרן לגמרי און האָט אָנגעוואָרן זיין אייגענע מציאות.

בזמן הגלות אָבער „אותותינו לא ראינו"⁴⁰ און „אין אנו יכולים לעלות ולראות ולהשתחוות לפניך"⁴¹, וויבאַלד ס'איז ניטאָ דער „לראות" איז אויך די השתחוואה ניט בשלימות, ס'איז נאָר בחיצוניות, ער האָט רצונות ומחשבות אחרות, נאָר ער איז „מכניע"⁴² את הגוף שלא ימרוד אבל עיקר רצון ופנימית הנפש אינה מבוטלת" —

אָבער אָט די ביידע אופני הביטול — השתחוואה (כל הפסוק, אָדער נאָר די מעשה השתחוואה „ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו"), זיינען ביידע ניט דער סדר הרגיל באַ כל אחד ואחד מישראל בכל הזמנים: דער ערשטער סדר וואָס איז פאַרבונדן מיט „שהה", איז אַ מדריגה נעלית. ניט אַלעמאָל ווערט אַנטפלעקט אלקות און ניט יעדער קען זיך אויפהויבן ביז צו זען כבוד ה'.

לאידך, דער צווייטער אופן פון השתחוואה לבד, איז אַ נידעריקע מדריגה און אַ איד דאַרף זיך שטענדיק משתדל זיין זיך אויפצוהויבן העכער דערפון, אַז באַ אים זאָל די השתחוואה זיין ניט בלויז „כריעה בעלמא"⁴², ער

(36) ע"פ המבואר בפנים יש לבאר סברת הכס"מ (בתי הראשון) שלדיעה הא' בגמ' השיעור הוא רק ירישא דקרא (וכל בני ישראל רואים בדרת האש וכבוד ה' על הבית) — כי מכיון שלאופן זה ההשתחוואה נולדה ע"י ההתבוננות (והראי'), לכן מקום לומר שהעיקר הוא רק הדבר המוליד (הסיבה), וע"ד הביאור באיסור היראה במלחמה דהיינו שלא יחשוב בדברים המייראים כו' (רמב"ם הל' מלכים פ"ז הט"ז). וכן במצות אהבת ה' — „שמצות ואהבת היא לתקוע מחשבתו ודעתו בדברים המעוררים את האהבה ומה שיבוא מזה אין זה מעיקר המצוה" (שני המאורות ח"ב ס"ב מה ששמע מרבינו חזקוני, מה שקיבל מהמגיד בשם הבעש"ט. וראה גם ס' הערכים חב"ד ערך אהבת ה' בתחלתו. וש"נ. לקו"ש ח"ז ע' 216).

(37) ל' הר"י מיגש (ועד"ז במאירי) שבועות שם בהשתחוואה בלא שהי'.

(38) בהבא לקמן ראה לקו"ת ברכה צח, ב. וראה הערה 42.

(39) חגיגה בתחלתה. אוה"ת ס"פ וירא קג, ב ואילך. קו, סע"א ואילך ובהנמסר שם.

(40) תהלים עד, ט.

(41) נוסח התפלה — מוסף דיו"ט.

(41*) ל' הלקו"ת שם.

(42) ל' הגמרא שבועות שם „בהשתחוואה דלית ב' שהי'". וראה לקו"ת (סוכות פב, ב); ד"ה קול דודי תש"ט (ס"ג), דכריעה הוא ביטול היש

פסק'נט⁴⁵ אַז אפילו אַזא איד וואָס מען דאַרף אים כופה זיין בב"ד של עכו"ם צו מקיים זיין ציווי התורה, איז „רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות“, און דאָס איז רצונו האמיתי פון יעדן אידן. און דערפאַר אפילו ווען מען איז אים כופה, און בגלוי הערט זיך אַז זיין שרייען „רוצה אני“ איז נאָר מצד די כפי' בשוטים, ס'איז „כריעה בעלמא“ בחיצוניות – פסק'נט דער רמב"ם אַז אדרבא „אין זה אנוס ממנו“, ס'איז נאָר „יצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו“. דאָס איז אַ השתחווה (אויך) מצד נפשו פנימה.

במילא פאָדערט זיך ביי יעדן איינעם אַז אין דער השתחווה חיצונית וואָס איז נאָר במעשה בפועל, זאָל ער ביי זיך מעורר זיין און מגלה זיין ביז אַז „אמר“ דעם ביטול וואָס איז דאָ בהעלם מצד פנימיות נפשו.

און דורך דער פעולה וואָס מ'איז זיך משתדל צו פועל'ן אויף יעדן אידן בדרכי נועם ובדרכי שלום אַז ס'זאָל זיין תשש יצרו (נאָר לכוף וכו') – דאַרף זיין אַ גאַנצער ב"ד, און עס זאָל נתגלה ווערן אמיתית ופנימית רצונו בגלוי וואָס יעדער איד איז „רוצה.. לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות“, איז דאָס נאָכמער ממחר ומזרז דעם בנין ביהמ"ק השלישי, ווען אַלע אידן וועלן עולה לרגל זיין און עס וועט זיין דער „לראות ולהשתחוות לפניך (בשלימות כדבעי) בבית בחירתך“, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ האזינו תשמ"ה)

(45) הלכות גירושין ספ"ב.

איז „מכניע את הגוף שלא ימרוד“, נאָר אויך „כיוון בלב“, אַ הרגש נפשי.

און דאָס איז דער דריטער אופן פון השתחווה: בהתחלת עבודתו איז דאָס באופן וואָס „אונס את עצמו“, אָבער פון דעם גופא קומט ער צו אַ המשך צו „והודות לה“ כי טוב גר“, אַז ער האָט אין דעם אַ הרגש הנפש פון הודאה וביטול לה'.

און דער אופן ההשתחווה איז שייך צו יעדן אידן. וואָרום אע"פ אַז ניט יעדער איינער איז „יד שכלו ורוח בינתו משגת להוליד“⁴³ (דורך התבוננות) אַ ביטול מצד פנימיות נפשו – איז אָבער פאַראַן באַ יעדער אידן אַ ביטול צום אויבערשטן מצד טבע נפשו; און ס'איז בכחו של כאו"א מישראל דאָס צו מעורר זיין און מגלה זיין, וואָס דורך דעם גופא וואָס אַ איד איז זיך כופה און איז זיך מבטל צום אויבערשטן, ווערט עי"ז סו"ס נתגלה דער ביטול פנימי שמצד טבע נפשו.

און דערפאַר פסק'נט דער רמב"ם להלכה (וואָס תורה על הרוב תדבר⁴⁴) „כמה שיעור שהייתו כדי לקרות ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו וזהו שיעור השתחווית“, אַז די השתחווה איז מיט אַ געוויסער שהי' ביי אים איז דאָ (ניט נאָר די נקודת ההשתחווה במעשה „ויכרעו אפים ארצה וישתחוו“ נאָר אויך) די הודאה לה' בנפשו.

והרמב"ם לשיטתו – וואָס ער

והשתחווה ביטול במציאות (ובלקו"ת שם מציין ללקו"ת ברכה שם. עיי"ש).

(43) ל' התניא פט"ז (כא, ב).

(44) ע"ד מו"נ ח"ג פל"ד.

